

svet
medzi
riadkami

ĽUDSKÉ PRÁVA

GLOBALIZÁCIA

OBZORY

MIGRÁCIA

Chudoba a sociálne vylúčenie

GLOBALIZÁCIA

PREPOJENIA

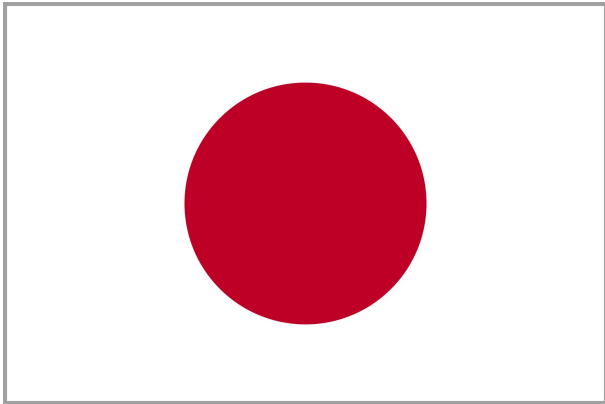
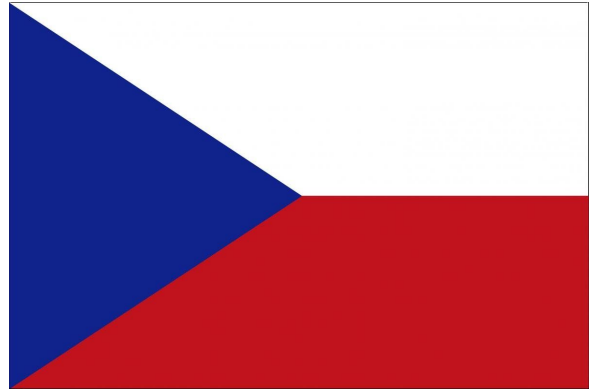
PREDSUDKY

Dnes spoznáme:

- chudobu ako fenomén, ktorý sa v rôznej forme a intenzite vyskytuje v každej krajine sveta
- chudobu ako veľmi komplexný jav úzko prepojený s pojmom *sociálna vylúčenosť*
- množstvo faktorov, ktoré ovplyvňujú mieru a hĺbku chudoby a sociálneho vylúčenia
- pouvažujeme nad tým, ako by sme mali tému reflektovať ako novinári
- a napokon si to celé ukážeme aj na jednej prípadovej štúdii

Pod chudobou rozumieme (v skratke):

- a) rôznu mieru nedostatku prostriedkov na zabezpečenie si základných životných potrieb,
- b) spoločenskú nerovnosť a rozdielnosť v prístupe k tovarom a službám,
- c) nedostatok príležitostí pre uplatnenie sa v spoločnosti,
- d) jav spojený so sociálnou vylúčenosťou z diania a vzťahov, do ktorých je väčšina spoločnosti, v ktorej žije, zapojená (môže viesť o.i. k psychologickým zmenám u jednotlivcov a následne komunit, čo vypovedá o komplexnosti fenoménu ako celku)

Absolútna vs. relatívna chudoba

Absolútna alebo aj extrémna chudoba

hovorí o stave, keď príjem človeka nestačí k tomu, aby uspokojil svoje základné potreby.

Je to to, čo meriame známym XY dolárov na deň (nejde pritom o klasické doláre, ale o tzv. medzinárodné doláre, t.j. presne také množstvo peňazí povedzme v Mongolsku, za ktoré si kúpíte tú istú vec v Amerike).

Aktuálne je to 1,9 medzinárodného dolára, určuje to Svetová banka. Podľa kritikov je to hra s číslami.

O **relatívnej chudobe** hovoríme vtedy, keď príjem ľuďom nestačí k tomu, aby dosiahli životnú úroveň považovanú za bežnú v rámci spoločnosti, v ktorej žijú. Meria sa **v porovnaní s ostatnými ľuďmi** v krajine.

Takýto človek má obmedzené možnosti, trpí materiálnym aj nemateriálnym nedostatkom. Nemôže si napríklad dovoliť kúpiť si kvalitné topánky, knihu či lístok na autobus. **Je sociálne vylúčený.**

EÚ definuje ako človeka ohrozeného chudobou - rozumej relatívne chudobného -, keď je jeho príjem nižší ako 60 percent mediánu národného disponibilného príjmu (EU SILC).

-
-
1. Žijú na Slovensku chudobní ľudia? Kde žijú, ak žijú?
 2. Koho považujeme za chudobného u nás na Slovensku?
 3. Sú u nás aj ľudia, ktorí žijú v extrémnej chudobe podľa toho, čo sme videli na videu?
-

Situačná vs. dlhodobá chudoba

Pri situačnej chudobe obvykle ide „len“ o dočasnú chudobu. Súvisieť môže napr. s neočakávanými udalosťami (úmrtie v rodine, živelná katastrofa). Týka sa jednotlivcov, nie celých komunit a v našom kontexte sa s ňou stretávame predovšetkým u nerómskej časti populácie.

Situačne chudobní ľudia sa môžu pri riešení spoľahnúť na rodinu či iné sociálne väzby (kolegovia, priatelia a pod.), vďaka ktorým sa zo situácie dostanú. Pomerne dostupný im je aj formálny systém požičiavania peňazí - a teda banky.

Obvykle relatívna chudoba.

Dlhodobá chudoba sa netýka len jednotlivcov, ale celých komunit. A **nie je dôsledkom neočakávaných udalostí, ale je štrukturálneho charakteru** – zjednodušene povedané, ľudia sa do nej rodia.

Dlhodobo chudobným chýba možnosť obrátiť sa o pomoc na priateľov, rodinu či kolegov. Priatelia a rodina sú vo viac-menej rovnakej situácii, a tých druhých dlhodobo chudobní veľmi často nemajú.

Pre formálny bankový systém sú príliš riziková - nijako na nich nemyslí.

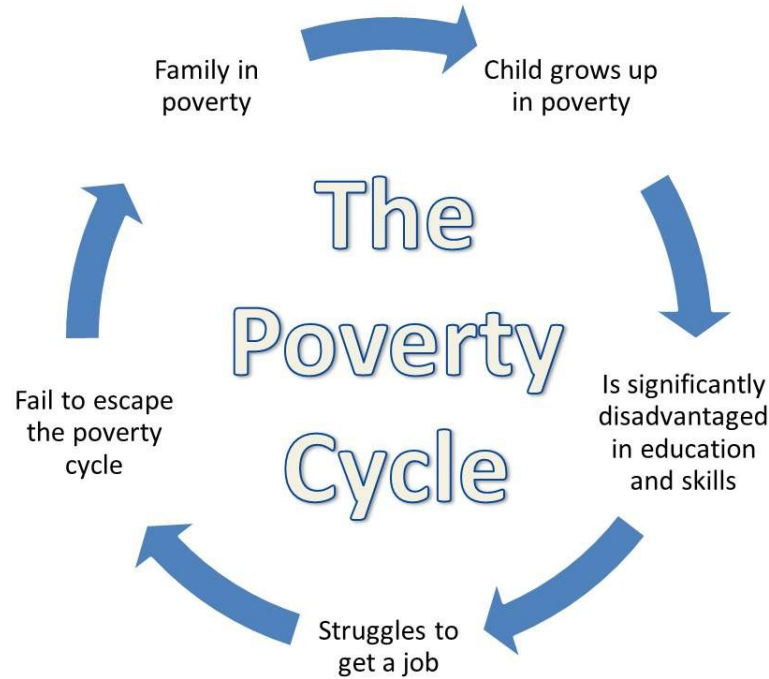
Veľmi často absolútna chudoba a **začarovaný kruh chudoby**.

Chudoba nikdy nie je osamotená, človek v nej žijúci čelí mnohým znevýhodneniam a problémom, ktoré s ňou priamo súvisia (napr. nedostatočné vzdelanie, nedostatok pracovných príležitostí, hlad, nedostatočný prístup k zdravotnej starostlivosti a iné) - ocitá sa v začarovanom kruhu chudoby...

Prečítajte si texty o Etiópii a Česku a skúste nájsť čo najviac súvislostí medzi príčinami. Napr. zlá infraštruktúra - nedostatok ciest a škôl - vedie k zníženiu šance získať vzdelanie.

The Cycle of Poverty by Michael De Adder

O chudobe musíme uvažovať komplexne a nazerať na ňu z rôznych perspektív tak, aby sme dokázali pochopiť, čo všetko (ju) ovplyvňuje a akú cestu určuje (determinuje) pre človeka, ktorý v nej žije.

Chudoba a médiá

Ako novinári by sme sa mali snažiť porozumieť komplexnosti chudoby a vedieť tak, ako o nej a s ňou súvisiacich javoch informovať, aby sme sa vyhli zbytočným stereotypom a zovšeobecneniam, ktoré neodrážajú realitu chudoby - napríklad pridávaním tzv. etnického, či dokonca genetického (a teda nemeniteľného) znaku socioekonomickým javom a podobne.

Naopak, neraz vytvárajú mylný obraz reality zobrazujúci nie skutočný svet chudobných a vylúčených, **ale len predstavy novinára o svete chudobných a o jeho príčinách.**

To sa deje vtedy, ak svet novinári reflektujú len zo svojej pozície v diskurze, napr.:

- novinára, ako človeka zo strednej vrstvy, ktorý nevníma životné východiská ľudí žijúcich v chudobe okolo neho,
- novinára ako člena väčšinovej spoločnosti, ktorý nevníma perspektívy situácie vylúčených komunití,
- novinára ako Európana, ktorý svet reflektuje z nadradenej pozície bohatého Európana v štáte blahobytu,
- a mnohé ďalšie.

Väčšina - a novinári k nej patria - určuje charakter diskurzu o chudobných (napr. správy v novinách), určuje, ako vlastne chudobní “vyzerajú” a aj predostiera vysvetlenia, prečo sú chudobní chudobní (rámuje bez alternatívnych možných vysvetlení), pričom ten výsledný charakter diskurzu vôbec nemusí korešpondovať s realitou.

Väčšina tak ukazuje chudobu len do tej miery, akú ju sama vidí, či ako ju vidieť chce.

EKONOMICKÉ STRATÉGIE ĽUDÍ, KTORÍ ŽIJÚ V NEUSTÁLEJ A Z GENERÁCIE NA GENERÁCIE PRENÁŠANEJ CHUDBE, SA PRIRODZENE LÍŠIA OD STRATÉGIÍ PREDSTAVITEĽOV STREDNEJ TRIEDY. SLOVAMI ETNOLÓGA TOMÁŠA HRUSTIČA Z JEHO PRÍSPEVKU V KNIHE ČIERNO-BIELE SVETY:

„Ekonomické stratégie ľudí žijúcich v dlhodobej a generačnej chudobe sú odlišné od ekonomických stratégií ľudí zo strednej triedy. Na Slovensku sa to týka aj obyvateľov segregovaných rómskych osád, z ktorých mnohí žijú v konštantnej chudobe. Majoritná spoločnosť, ktorá na život v segregovanej osade nazerá cez optiku etnicky založených predsudkov a stereotypov, si o Rómoch myslí, že nie sú schopní hospodáriť s peniazmi, rýchlo minú svoje príjmy na zby-

točnosti, následne sa zadlžujú a musia si požičiavať od úžerníkov, ktorým svoje dlhy nevedia splatiť. Ako však dokazujú mnohé ekonomické a sociálne štúdiá (Payne, DeVol, Dreussi Smith, 2010; Collins et al., 2009; Banerjee, Duflo, 2007), tento pohľad je charakteristický pre príslušníkov strednej triedy. (Nepísané) ekonomické pravidlá a stratégie ľudí žijúcich v dlhodobej a generačnej chudobe však nie sú nelogické ani iracionálne, sú iba odlišné od tých, ktoré platia v strednej

a vyššej triede. Príslušníci strednej triedy za svoj majetok považujú najmä veci materiálneho charakteru, nehnuteľnosti, autá a pod. Ľudia žijúci dlhodobo v chudobe považujú za najväčší majetok ľudí, ktorí ich obklopujú, rodinu. V prípade vzťahu k peniazom je pre strednú triedu dôležité s financiami správne hospodáriť, no obyvatelia chudobných komúní všade na svete ich čo najrýchlejšie minú a použijú (Payne, DeVol, Dreussi Smith, 2010: 50 – 51).“²⁵

Ak by sme stratégie spomínané v texte reflektovali z pozície väčšinového obyvateľa zo strednej vrstvy, tak by sme neukázali realitu, len našu predstavu o nej...

Aké sú príčiny toho, že sú mnohí Rómovia na Slovensku chudobní? Mnohí dokonca absolútne?

- **Zmeny politického režimu po roku 1989 viedli k novej sociálnej diferenciacii obyvateľstva**, medzi inými bolo aj prehíbenie rozdielov medzi jednotlivými vrstvami spoločnosti - narástla sociálna nerovnosť a s ňou aj vylúčenie.
- **V rokoch 1990 a 1991 vzrástla nezamestnanosť rómskeho etnika skokovo takmer desaťnásobne**, v niektorých rómskych komunitách východného Slovenska dosahuje až stopercentnú hranicu.
- Rómovia sa stali najväčšou obeťou transformačných procesov prechodu z “komunizmu” do dnešného ekonomického usporiadania - nové politické a ekonomické zriadenie dostalo už predtým dlhodobo marginalizovanú skupinu Rómov do novej spoločenskej izolácie - **zjednodušene povedané, väčšina vo finančnej kríze začiatku 90-tych rokov držala spolu a menšinu vypudila ešte ďalej na okraj (následne ju začala ešte viac neznášať, za to, že je na okraji aj so všetkými spojenými negatívami).**

Aké spoločenské dôsledky to malo?

- **Rómov dnes vnímame ako tých, ktorí si stratu príjmu z práce spôsobili sami svojimi vlastnosťami** – lenivosťou, slabou vôľou, chýbajúcou pracovnou morálkou, nezájmom o vzdelanie a podobne (no kto najviac utrpel pri spoločensko-ekonomických zmenách?) - ide však o dôsledky, nie príčiny.
- **Rómov vnímame ako lenivých a preto chudobných** - no šance obyvateľov segregovaných osád na získanie zamestnania sú vo všeobecnosti extrémne obmedzené (sezónne a príležitostné práce, hľadanie práce v zahraničí, majú menej než polovičnú šancu, že sa dostanú k pohovoru), pritom ľudia predávajúci lesné ovocie a huby popri cestách, či zbierajúci množstvá kovového odpadu alebo znášajúci kopy dreva z lesov napovedajú, že až takí leniví zrejme nebudú.
- **Po 89 sa zvýraznilo delenie na „my” a „oni”, predstava o Rómoch v očiach väčšinovej spoločnosti sa skokovo zhoršila.** Prejavilo sa to napr. aj v humore. Humorný naratív o Rómoch sa po 89 zmenil z niekdajšieho skôr láskavého humoru (Rómovia ako prešibanci, chytráci či špekulanti) na obraz nepriateľa s neraz dehumanizujúcim obsahom, doslova popierajúcim Rómom právo na život.

**Trochu sebareflexie a snahy o porozumenie pozícii
mocensky slabších ľudí**

Skúsme si predstaviť, aký vplyv by na nás dnes malo to, kým a kde sme sa narodili.

- Dali by nám dejiny šancu, keby sme sa narodili vo vylúčenej komunite kdesi na východe či juhu stredného Slovenska? Dokázali by sme sa z danej situácie dostať - z dlhodobej generačnej chudoby, začarovaného kruhu chudoby?
- Aká by bola miera našej “viny” na danej situácii a aká by bola miera “viny” štrukturálnych faktorov - teda toho, ako je spoločnosť, do ktorej sme sa narodili, usporiadaná?
- Aká je rola a zodpovednosť jednotlivca (a teda jeho či jej schopnosť reálne zmeniť svoj život) a aký vplyv naopak majú štrukturálne východiská, s ktorými jednotlivec, zvlášť ten mocensky slabý na okraji spoločnosti a mimo príležitostí, nijako nepohne?
- A aká je rola a zodpovednosť jednotlivca, ktorému naopak štrukturálne východiská priali, inými slovami, dobre sa narodil?

Ďakujem za pozornosť

HN HOSPODÁRSKE
NOVINY

SlovakAid

Tento projekt spolufinancuje SlovakAid